

Presten Claus Pavels reise gjennom Rogaland 1812

Claus Pavel var i Bergen og besøkte mor sin. Hjemveien la han om kysten, tilbake til Kristiania. Fra Bergen reiste han landeveien sørover, tok båt til Ølen, deretter til fots til Sandeid, så var det atter i båt til Stavanger.

Ferden videre gikk om Jæren til Ognå. Derfra leide han båtskyss til Egersund, og tok så landeveien fatt, en ride- og kløv-vei østover til Helleland, videre gjennom Drangsdalen til Moi, og videre til Farsund hvor han besøkte gamle kjente, før han fortsatte til Kristiania.

Han skreiv dagbok, og vi følger gjennomreisen hans.

Bygdetun fra Nord-Rogaland, her fra Hoftun i Suldal. Foto: A. B. Wilse 1913.

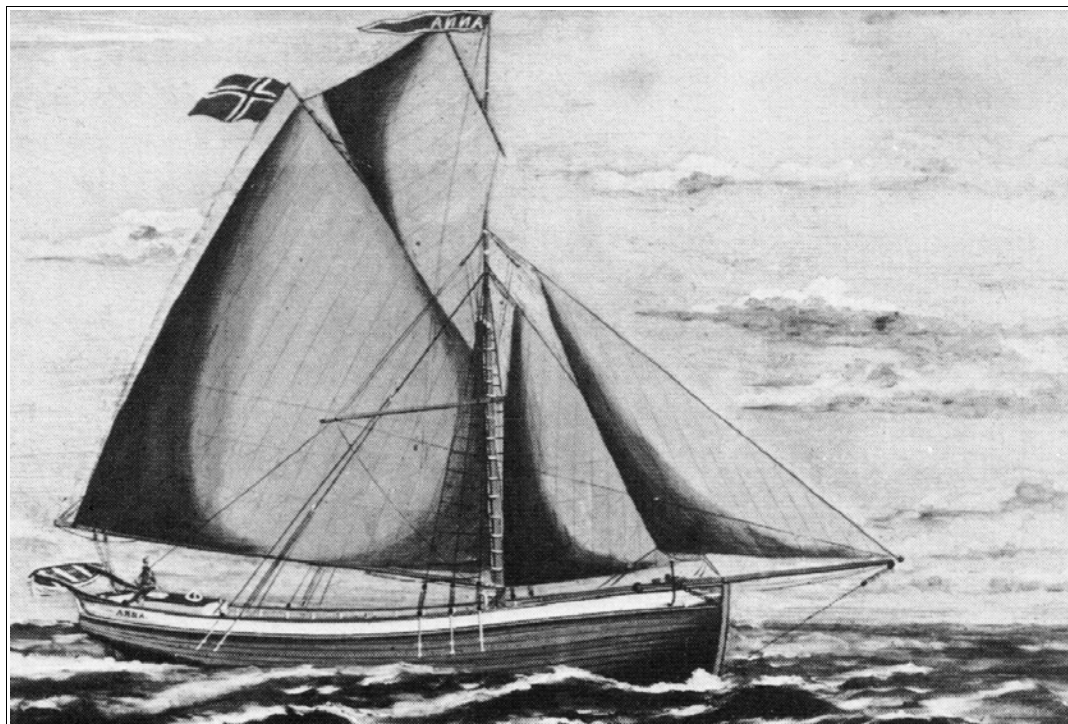
*Klede drakter fra Rogaland omkring 1810.
Akwarell av Joh. L. F. Dreier.*

20. og 21. mai

Reisen gikk godt. Fra Bergen reiste jeg de første åtte mil til Fjeldberg Prestegård, hvor de ventet meg etter et brev fra biskopen. Her ble jeg mottatt av presten Brun, en jovial og elskverdig ung mann, som en lysets engel.

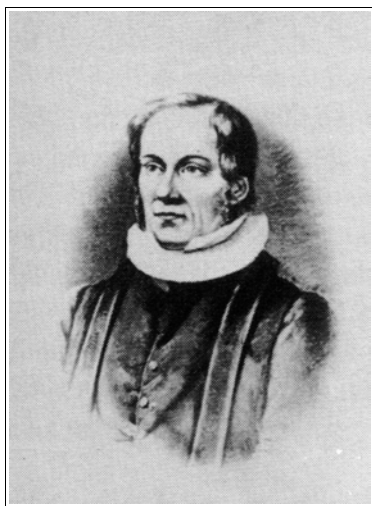
Til frokost serverte min vert meg en utmerket Malvasier-Madeira. Slik lever prestene i Bergen Stift! Den rike prosten Lassen på Gran serverte øl, og her er den tredje av Bergens prester, hvilken jeg til en simpel frokost har drukket Madeira.

Reisen fortsatte i båt til Ølen, og derifra spaserte jeg 3 fjerdingsvei til Sandeid. Under mitt opphold der hørte jeg av de skikkelige bønder at den nye presten herr. Cordnes, hverken første eller annen Pinsedag kunne preike, fordi han var – full! Zetlitz var hans formann. Han drakk aldri alene, sa de, men kalte til seg matroser når han ikke fikk annet selskap. Også hans formann drakk. «Det er underlig med oss», sa de, «vi kan nesten ikke minnes den tid, at vi har hatt en prest som var forfalt til drikk».

*Sannsynligvis reiste Claus Pavel med slik båt. Denne type var mest benyttet som fraktefartøy.
Bildet viser jekta «Anna» av Stavanger. Gouache av E. Høie.*

Det gikk nå atter i båt til Stavanger, hvor jeg avla visitt hos Agent Kjelland, og selv fikk to uforskyldte visitter, begge for meg aldeles ubekjente menn; sognepresten, prost Støren, som tross av at han er kjøpstadprest og en gang har vært stiftsprost, så ut som det livaktige Guds Ord fra landet, og presten på Rennesøy, herr Oftedal, en ytterst fin og elegant mann, som jeg kun kan sammenligne med professor Brorson i Kjøbenhavn, eller Dr. Neumann i Asker, og forøvrig her i området berømt som taler. Derfor fikk Stavanger prestene ham til å tale 11. desember og si noe om det norske universitet, på grunnen av deres egen ringhet og ubekvemhet. Begge menn syntes ellers, hver i sitt slag, å være helt aktverdige.

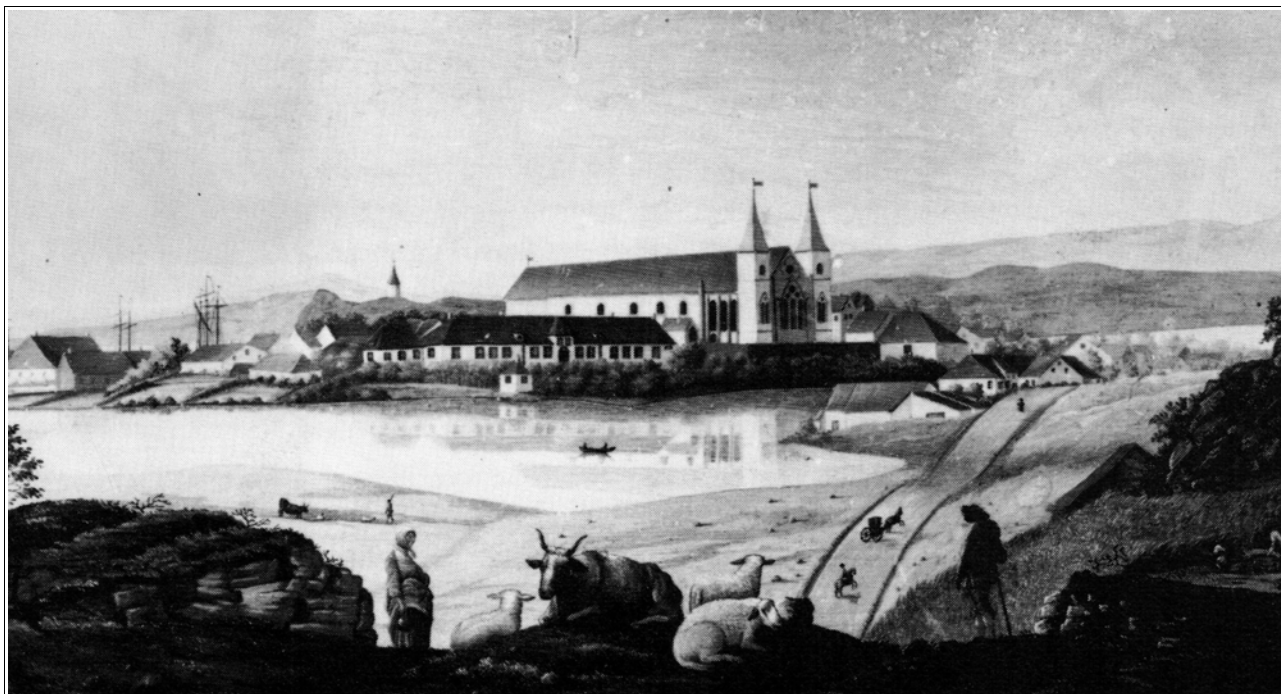
Laurentius Oftedal

Han var sokneprest i Rennesøy mellom 1809 og 1817, og en av de tre rogalandsrepresentantene under riksforsamlingen på Eidsvoll i 1814.

Oftedal gjorde mye for å forbedre omgangskulen i Rennesøy, han fikk igang en slags framhaldsskule for unge gutter, og han hadde unge gutter boende i prestegarden for opplæring til omgangsskulelærere.

Foto: Ukjent

STAVANGER

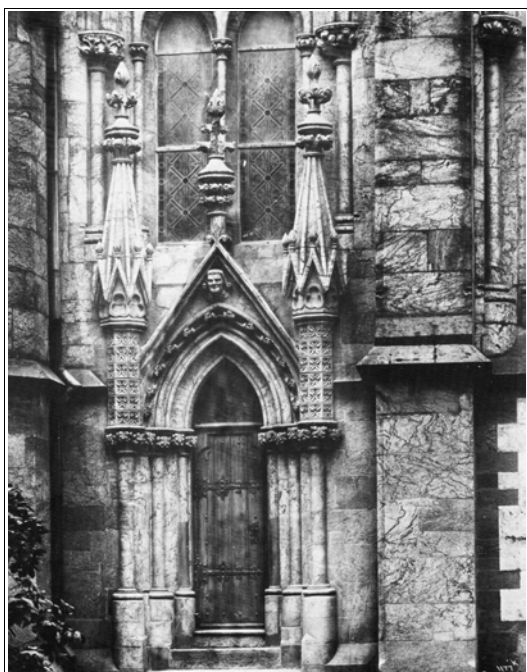

Den mektige domkirken og amtmannsresidensen Kongsgård møtte jærbuene først når de kom til byen. Vi ser Breiavatnet og kjøreveien inn til byen, i bakgrunnen skipsmaster i Vågen.

Målerstykke av amtmann Scheel 1793.

Stavanger var et knutepunkt mellom det nærmeste distrikt og «den store verden». Det illustrerer torghandelen og seilskipene i Vågen. Foto fra Anders Bærheims samlinger.

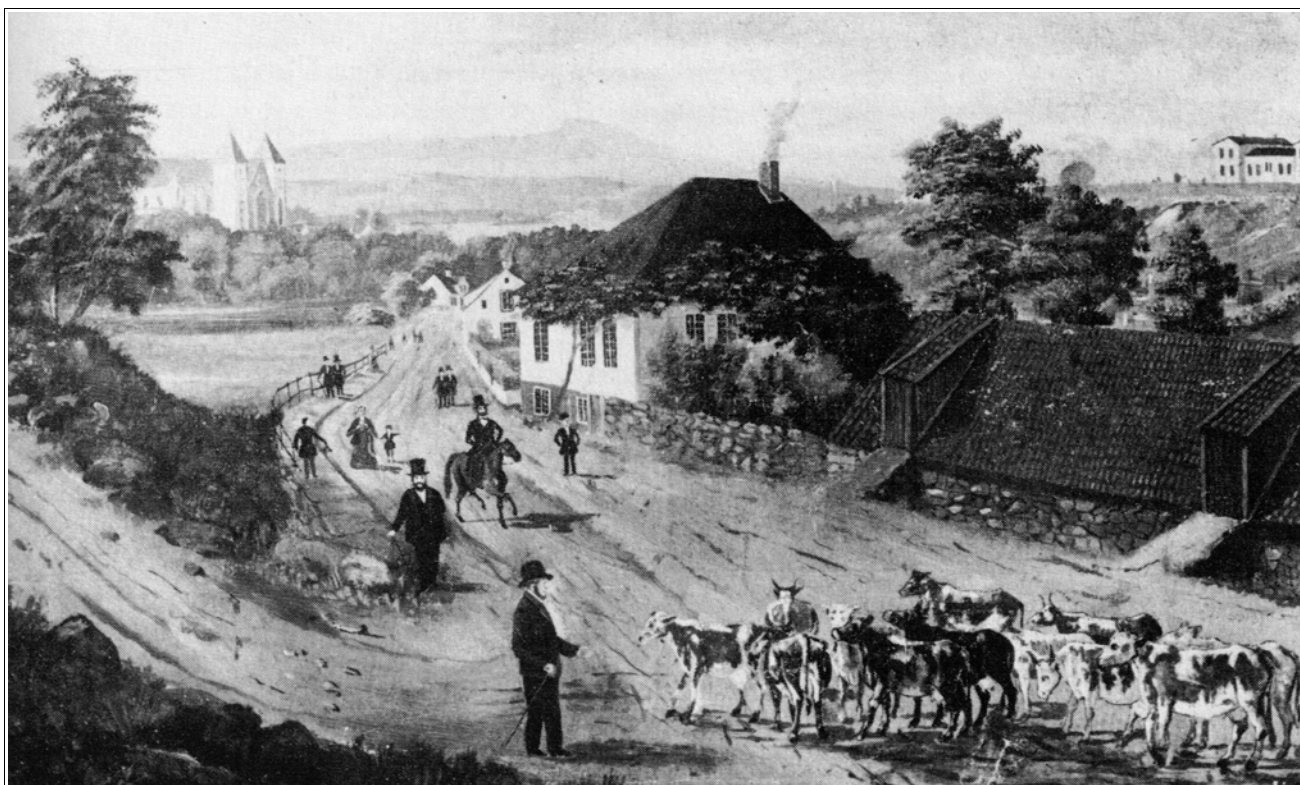
*Den søre portalen til koret i Stavanger domkirke.
Foto: J. Wilse 1913*

*Et av de vakreste husene i byen, bygget i 1720-årene.
Foto: J. Wilse 1913*

Ledaal bygget i 1799-1803. - Etter «Stavanger. Bilder fra en svunnen tid»

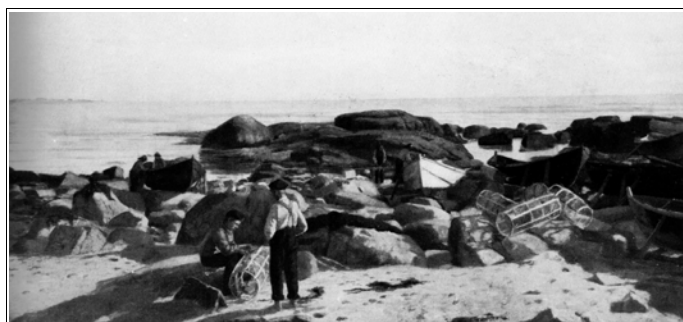
*Her ser vi vegen mellom Stavanger og Sandnes, den såkalte «Luramila».
Målerstykke av Suckow 1854.*

22. mai

Min regning i herbergene var ytterst moderat. Overalt må jeg, med fornøyelse som Vestlandets sønn, men ugjerne som Østlandets innbygger tilstå, at man her er langt mindre uforskammet i sine fordringer enn ellers – Jeg gjennomreiste Jæren, 6 $\frac{1}{4}$ mil, og føler misnøye med å betrakt disse triste områdene. Her finnes ikke trær, ikke en eneste tålig utsikt, kun mose, lyngheier fulle av store steiner, sandbakker, torvtekte hus, usle kirker og så nær som havet er alt stygt.

Alt var stygt på Jæren! Foto: J. Wilse 1913.

Stygt! – så nær som havet, syntes Claus Pavel. Maleri av Kitty Kjelland 1888.

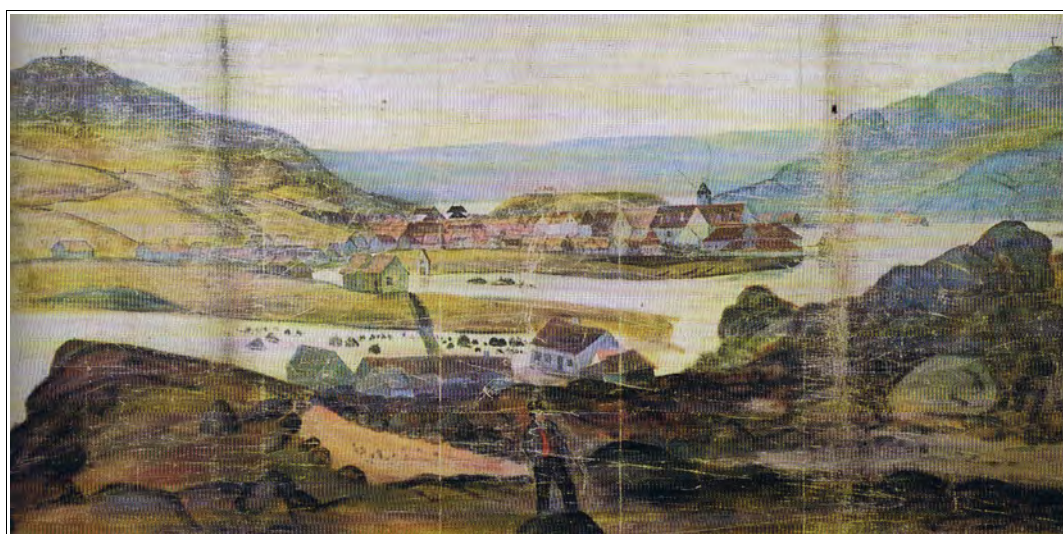
Og patrioten i meg gråter, at dette fruktbare land, som allerede nå frembringer langt mer korn, enn dets innbyggere bruker til sin føde, har så mange store, udyrkede strekninger, som dersom de ble kultivert, kunne likeledes ernære deres eiere og endatil forsyne andre områder i Norge med et betydelig kvantum korn. Kan Selskapet for Norges Vel her påvirke noen forandring, vil det blot derved gjøre seg udødelig.

*Et gammelt ordtak: «Kor ska du a – te Jæren å spa. Kor hæ du våre – på Jæren å skåre.»
Nydyrking 1908 fra Skjærpe i Nærbø, på samme måte som i de tidligere hundreårene.
Foto: J. Wilse*

Imidlertid har Jæren også sin behagelige side for reisende. Henved tredjedelen av landet har overmåte gode veier, og selv hvor disse ennå ikke har vært for veimesterens hånd (er vedlikeholdt), skjer reisen med aller største bekvemmelighet, og hva som gleder enda mer som man finner overalt, er gode, høflige og velvillige mennesker. På det siste skiftet gjennomreiser man en sandørken, en av de fæleste, og kanskje det aller fæleste område, jeg har sett.

– på Oгна fant jeg et meget godt losji, men de eide ikke rugbrød, det første eksempel, jeg ennå har sett i et av disse overnattingshus. Kaker laget av byggmel og poteter er deres brød. Der er i Egersund aldeles ingen rug å få, om man så vil gi 100 riksdaler for en tønne.

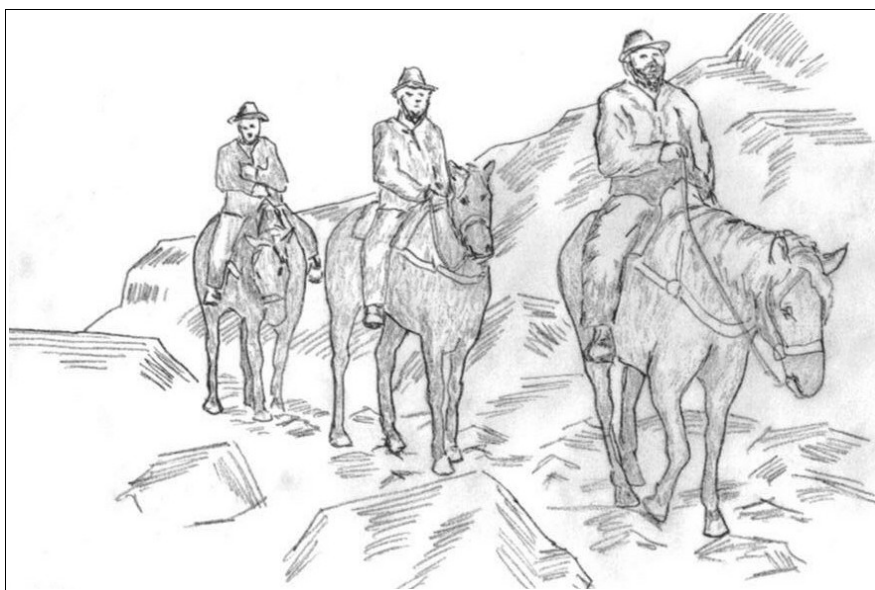

*Et sceneteippe fra 1830, sannsynlig landets eldste forteppe. Dette viser Egersund. Malt av Johan Deshington.
Vi ser kirken, havnen, Lerviken, Damsgård Bro og veien inn til byen.
Dalane Folkemuseum, Egersund*

23. mai

Enda i går var jeg i tvil, om jeg skulle gjøre den slemme utenskjærs turen forbi Sogndal og Hidra, men min verts råd bestemte meg fullstendig, idet han ikke alene men som de andre frarådet meg denne farten som var ytterst ubehagelig i sjøgang, men som også gjorde meg oppmerksom på, at man på en slik lang reise i åpen sjø ingenlunde var sikker for engelske kryssere, hvem det i disse havnløse farvann var ganske umulig å kunne unngå.

Jeg leide altså båt til Egersund, og reid derifra en evig lang mil gjennom ville, fæle områder, over store glatte steiner, opp og ned ad steile bakker til Helleland prestegård. I denne øde-ørken så jeg imidlertid utenfor et ualminnelig pent bondehus, i ly av nordenvinden, og liggende mot den varmende sol, to små bjerketrær, de første trær (jeg taler ikke om busker) som jeg i år har sett hvor knoppene har utfoldet seg til blader.

*Før 1820 fantes det ikke kjørbare veier i hele Bjerkreim.
Ferdsselsveiene kunne bare beferdes med ride- og kløvhester.
Illustrasjon av Paul Tengesdal.*

I prost Reiner på Helleland fant jeg en munter, gjestfri og fornuftig mann, i hvis selskap ettermiddagen og aftenen henrandt overmåte behagelig. Han er en bemidlet mann, ugift og barnløs. Å motta, og gjøre det behagelig, og beverte reisende er hans største glede, derfor besøkes også hans hus som et vertshus, og ingen reisende går hans dør fobi.

Tegning: Fra Skisser af Reiselivet i Norge, C. Diriks.

Drangsdalen og Hofsvatnet. Foto: Ukjent. Arkiv: Dalane Folkemuseum.

24. mai

Da tiden kom og min gamle prost skulle gå i kirken, reid jeg avsted og kom i begynnelsen gjennom de skjønneste områder, jeg har sett vestenfor Lindesnes. Lenger frem ble det stygt og ensformig, tilsist kom jeg gjennom en dal, kaldt Drangsdalen, hvor veien er anlagt for å unngå den såkalte Skydalshei.

Så kom jeg da til Lund prestegård (på Moi) og overraskede Schive meget behagelig. Han er en ridder, men hverken han eller noen andre vet hvorfor. Han kan i ingen henseende regnes blant de utmerkede menneskene. Enda i sin attestat-lærdom har han, hvis ikke alle julemerker slår feil, vært ubemerket. Imidlertid fant jeg i aften riktig fornøyelse i hans selskap, og den langt tarveligere bevertning krydret liksom på Helleland, av verten og vertinnens glade ansikter og gjestfrihet.

Reisen fortsatte så til Farsund og videre østover, men tas ikke med her.

*Gammel ride- og kløvvei, her fra Moi i Bjerkreim.
Foto: Nils Retsius Moi, 1950-åra.*

Aaland Gård, november 2010
Paul Tengesdal